

ZBIGNIEW RADWAŃSKI (Poznań)

Prawo cywilne PRL*

I. Druga wojna światowa zastała Polskę w toku prowadzonych prac nad unifikacją jej prawa prywatnego.

Działalność ta koncentrowała się w Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej powołanej ustawą z 3 czerwca 1919 r.

Jej zasługi w tworzeniu polskiego systemu prawnego są niezaprzeczalne. Przygotowała ona szereg podstawowych aktów ustawodawczych wyróżniających się wysokim poziomem prawniczym, które uzyskały uznanie w kraju i za granicą. Do owoców jej działalności należy zaliczyć także projekty nie całkiem jeszcze ukończone lub nie zrealizowane w okresie międzywojennym.

W czasie tym doprowadzono do unifikacji całej obszernej dziedziny stosunków gospodarczych w szerokim tego słowa znaczeniu. Znalazło to wyraz w szczególności w wydaniu: kodeksu zobowiązań, kodeksu handlowego, prawa wekslowego i prawa czekowego, prawa patentowego, ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji oraz prawa autorskiego.

Natomiast nie zdołano przeprowadzić unifikacji prawa rodzinnego, rzeczowego i spadkowego. W dziedzinach tych obowiązywały nadal prawa państw zaborczych, nieznacznie tylko zmodyfikowane (tzw. prawa dzielnicowe).

II. Po wojnie, ustawodawca Polski Ludowej nie tylko utrzymał w mocy zunifikowane polskie prawo prywatne, ale podjął zadanie doprowadzenia procesu unifikacyjnego do końca. Wykorzystując w istotnej mierze materiały prac Komisji Kodyfikacyjnej, wydano w latach 1945 i 1946 dekrety regulujące prawo rodzinne, rzeczowe, spadkowe oraz pewne elementy brakującej części ogólnej prawa cywilnego.

Powstały w ten sposób system polskiego prawa prywatnego odpowiadał standardom nowoczesnego prawa typu zachodnioeuropejskiego przystosowa-

* Tekst jest referatem, wygłoszonym na Ogólnopolskiej Konferencji Katedr Historyczno-Prawnych, jaka odbyła się w Zajączkowie w dniach 14–17 września 1995 r.

nego do wymagań gospodarki wolnorynkowej, opartej na własności prywatnej oraz wolności umów. W sferze stosunków rodzinnych polskie rozwiązania daleko nawet wyprzedzały wzorce zachodnioeuropejskie pod względem ochrony kobiety i dziecka. W systemie tym trudno doszukać się cech swoistych dla prawa typu komunistycznego.

Wspomniany system prawny mógł powstać w pierwszych latach powojennych, ponieważ kształt ustroju Polski Ludowej nie był wówczas ostatecznie określony — jako państwa realizującego ideały komunistyczne wedle wzorca radzieckiego. Warto przy tym podkreślić, że pochodzące z lat 1944–1946 akty nacjonalizacyjne nie wyłączały funkcjonowania zunifikowanego prawa prywatnego. W szczególności dekret PKWN-u z 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej wywłaszczał wprawdzie właścicieli większych nieruchomości rolnych, jednakże nie eliminował przez to prywatnej własności ziemi, która chłopom miała być nadana. Z kolei ustawa z 1946 r. o przejściu na własność państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej pozostawiała spory sektor działalności prywatnej. Miała być ona nie tylko tolerowana, ale wręcz popierana przez państwo — jak o tym świadczy specjalna ustawa z 3 stycznia 1946 r. o zakładaniu nowych przedsiębiorstw i popieraniu prywatnej inicjatywy w przemyśle i handlu. Ponadto należy podkreślić, że przedsiębiorstwa państwowe podlegały dekretowi z 3 stycznia 1947 r., który wzorowany był na przepisach rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 1927 r. regulującego komercjalizację przedsiębiorstw państwowych. W szczególności więc przejęto do dekretu z r. 1947 przepis, w myśl którego przedsiębiorstwa państwowe „są prowadzone według zasad gospodarki handlowej” (art. 4) i wyposażone zostają w osobowość prawną oraz uzyskują pełną własność ruchomości, a nieruchomości w zarząd i użytkowanie.

Naturalnym następstwem unifikacji prawa cywilnego miała być jego kodyfikacja polegająca tylko na scaleniu przepisów rozproszonych w licznych aktach unifikujących — a nie na ich reformie. Projekt tak pomyślanego kodeksu cywilnego powstał z początkiem 1949 r. Jednakże niebawem zaprzestano dalszych prac kodyfikacyjnych, ponieważ — jak wyjaśniono to oficjalnie w r. 1962 w uzasadnieniu do kolejnego projektu k.c. — stało się jasne, „iż obowiązujące prawo cywilne wymaga przede wszystkim zasadniczej przebudowy założeń ogólnych, które w owym czasie były jeszcze przedwczesne”. Krótko mówiąc, owo „burżuazyjne” prawo cywilne nie mogło stanowić podstawy dla rozwoju i utrwalania stosunków społecznych wedle wzoru radzieckiego, ku czemu zdecydowanie zmierzał już ustrój Polski Ludowej w r. 1949. W konsekwencji nie należało więc petryfikować owego burżuazyjnego prawa cywilnego i podnosić go do godności prawa skodyfikowanego.

III. W latach 1949 i 1950 nastąpiła radykalna reforma systemu zarządzania gospodarką narodową, polegająca na transplantacji wzorów radzieckich do Polski Ludowej. Znalazło to przede wszystkim wyraz we wprowadzeniu systemu centralnego zarządzania tą gospodarką, którą w szczególności wyko-

nywała nowo utworzona Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego oraz sześć powołanych resortów gospodarczych. Tym centralnym organom administracji gospodarczej podporządkowane zostały przedsiębiorstwa państwowe uregulowane dekretem z 26 X 1950 r., który uchylił wspomniany wyżej dekret z 1947 r. o utworzeniu przedsiębiorstw państwowych. Bezpośrednio przedsiębiorstwa państwowe nadzorowane były przez centralne zarządy, które na podstawie uchwały Prezydium Rządu z 23 XII 1950 r. włączone zostały w skład ministerstw resortowych. W ten sposób powstał hierarchicznie podporządkowany system administracyjnego sterowania gospodarką państwową odpowiednio zsynchronizowany z centralnym finansowaniem tego układu. Podstawą działania przedsiębiorstwa był plan administracyjnie określany przez organy zwierzchnie.

Zgodnie z tym centralistycznym systemem zarządzania uregulowany został system powiązań poziomych między jednostkami gospodarki uspołecznionej — co stanowi już domenę prawa cywilnego. Dokonała tego ustawa z 19 IV 1950 r. (Dz.U. Nr 21, poz. 180) o umowach planowanych w gospodarce socjalistycznej. Przypomnieć należy, że w świetle tej ustawy jednostki gospodarki uspołecznionej obowiązane były „w wykonywaniu ich zadań, wynikających z rocznych planów gospodarczych, zawierać umowy planowe”, które powinny obejmować cały ich plan zaopatrzenia i zbytu oraz przewozu towarów. Wszystkie więc istotne elementy umów były zawarte w administracyjnie wyznaczanych jednostkom gospodarki uspołecznionej planach gospodarczych.

Dopełnieniem tego centralnego systemu zarządzania gospodarką narodową stał się utworzony dekretem z 5 VIII 1949 r. państwowy arbitraż gospodarczy — organ administracyjny powołany do rozstrzygania sporów między jednostkami gospodarki uspołecznionej. Jego działalność daleko wykraczała poza funkcję stosowania obowiązującego prawa. Znamienne jest, że w pierwszych latach swojego działania nie powoływał on w ogóle przepisów obowiązującego prawa cywilnego, a w szczególności kodeksu zobowiązań jako nieodpowiedniego dla rozstrzygania stosunków obrotu w gospodarce socjalistycznej. W istocie jego orzecznictwo tworzyło swoiste reguły tego obrotu.

Równocześnie dalsze akty nacjonalizacyjne (związków samorządowych, dóbr martwej ręki, banków, aptek, fundacji) oraz nielegalne przejmowanie własności prywatnej, a także podporządkowanie spółdzielczości regułom centralnej gospodarki państwowej — znacznie powiększyło zakres własności uspołecznionej poddanej szczególnym regułom obrotu.

Sytem administracyjnego regulowania stosunków stanowiących w zasadzie domenę prawa cywilnego objął nie tylko jednostki gospodarki uspołecznionej, ale także stosunki między tymi jednostkami a osobami fizycznymi oraz niekiedy nawet między osobami fizycznymi. W szczególności dotyczyło to najmów lokali w domach stanowiących nadal własność prywatną, lecz poddanych regulacji czynszów i administracyjnym formom dystrybucji lokali. W odniesieniu do chłopów najbardziej znamionym tego objawem były obo-

wiązkowe dostawy produktów rolnych. Dla zwykłych konsumentów istotne znaczenie miał nieustanny niedobór towarów na rynku, którego zbyt podlegał dlatego reglamentacji administracyjnej — w szczególności w postaci kartek żywnościowych.

Procesy te doprowadziły do istotnego zminimalizowania sfery zastosowania majątkowego prawa cywilnego ujętego w aktach unifikacyjnych, ewentualnie do stosowania zawartych tam przepisów w sposób zmodyfikowany. Zarazem ukształtowany w latach 1949/1950 system gospodarczy określał już swoje dla prawa cywilnego zasady ustroju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej — sprecyzowane następnie w Konstytucji z 1952 r. Odpowiadały one ogólnemu wzorcowi państwa demokracji ludowej znajdującego się — wedle panującej ideologii — na wcześniejszym od ZSRR — etapie budowy komunizmu.

Zasady te wyrażały w szczególności swoistą typologię własności, a mianowicie:

- 1) preferowaną i rozwijającą się własność społeczną — w tym jednolitą własność państwową,
- 2) zamierającą stopniowo własność indywidualną (prywatną) środków produkcji,
- 3) własność osobistą, obejmującą dobra służące zaspokojeniu potrzeb osobistych osób fizycznych — w granicach określonych normatywnie — o charakterze trwałym,
- 4) następnie zasadę centralnego planowania gospodarczego.

Natomiast w sferze stosunków rodzinnych Konstytucja głosiła zasady: laickości małżeństwa, ochrony rodziny, równouprawnienia płci, ochrony dziecka — w szczególności przez eliminację dyskryminacji dzieci pozamażeńskich.

IV. Prawo cywilne PRL z natury rzeczy musiało wspomniane zasady respektować. Tylko przy takim założeniu mogło dojść do jego kodyfikacji, a tym samym do ustalenia jego zakresu, struktury i uregulowania podstawowych instytucji.

Bezpośrednio po zaniechaniu próby kodyfikacji prawa zunifikowanego w 1949 r., podjęto prace nad częściowymi reformami niektórych jego działów. Owocem tych prac były dwie ustawy z 1950 r.:

— pierwsza regulowała całą problematykę części ogólnej prawa cywilnego, ujętą dotychczas w kilku dekretach unifikacyjnych oraz w kodeksie zobowiązań,

— druga zawierała kodeks rodzinny, który zastąpił cztery dekrety unifikacyjne z lat 1945/1946 dotyczące tego działu prawa.

Ustawa o części ogólnej prawa cywilnego — poza wprowadzeniem klauzuli generalnej zasad współżycia społecznego w Państwie Ludowym — nie zawierała jakichś swoistych dla państwa komunistycznego instytucji prawnych.

Kodeks rodzinny był nową regulacją stosunków rodzinnych, która w zakresie stosunków osobistych rozwijała zasadę równouprawnienia małżonków i całkowicie likwidowała dyskryminację dzieci pozamażeńskich. Natomiast —

w odróżnieniu od prawa małżeńskiego majątkowego z 1946 r. — kodeks ten przyjął swoisty dla państw tzw. realnego socjalizmu ustrój wspólności dorobku, jako ustrój ustawowy.

Następnie, po kilkunastu dopiero latach prac przygotowawczych uchwalono w 1964 r. kodeks cywilny oraz kodeks rodzinny i opiekuńczy. Zarysowały one bliżej kształt prawa cywilnego PRL — aczkolwiek nie udzieliły odpowiedzi na wszystkie pojawiające się w związku z tym kwestie.

V. Pod względem zakresu zastosowania system ten charakteryzował się następującymi cechami.

Po pierwsze, zgodnie z przyjętą we wszystkich państwach realnego socjalizmu koncepcją, że prawo pracy jest odrębną gałęzią prawa, normy prawa cywilnego bezpośrednio nie odnosiły się do tych stosunków społecznych i konsekwentnie nie znalazły się w kodeksie cywilnym.

Po drugie, panujący pogląd naukowy wsparty judykaturą Sądu Najwyższego uznał prawo rodzinne za dział prawa cywilnego, a odrębną jego kodyfikację za okoliczność nierozstrzygającą. Tym samym odrzucona została przyjęta w innych państwach realnego socjalizmu koncepcja odrębności gałęziowej prawa rodzinnego.

Po trzecie, kodeks cywilny zakresem swojej regulacji objął nie tylko stosunki między osobami fizycznymi, między osobami fizycznymi a jednostkami gospodarki uspołecznionej — ale także stosunki między jednostkami gospodarki uspołecznionej (art. 1 § 1 k.c.), co w toku prac kodyfikacyjnych było przedmiotem sporu między zwolennikami odrębnej gałęzi prawa gospodarczego a zwolennikami tzw. zasady jedności prawa cywilnego. Kwestię tę rozstrzygnął ustawodawca na rzecz koncepcji jedności prawa cywilnego. Pod tym względem inne państwa socjalistyczne zajmowały niejednolite stanowisko. Niektóre z nich — jak w szczególności Czechosłowacka Republika Socjalistyczna i Niemiecka Republika Demokratyczna — utworzyły dla regulacji obrotu między jednostkami gospodarki uspołecznionej odrębne kodeksy, w konsekwencji ograniczając sferę regulacji kodeksów cywilnych do stosunków między osobami fizycznymi oraz między osobami fizycznymi a j.g.u.

VI. Kodeks cywilny opierając się na Konstytucji PRL rozwijał zawartą tam typologię własności, akcentując preferencyjny charakter własności społecznej, a zwłaszcza niepodzielnej własności państwa (art. 126 i n. k.c.). W konsekwencji w szczególny sposób traktowane były jednostki gospodarki uspołecznionej reprezentujące w stosunkach cywilnoprawnych typ własności społecznej.

Znalazło to także wyraz w szczególnej regulacji stosunków prawnych między tymi jednostkami. Przyjęcie zasady jedności prawa cywilnego nie oznaczało bowiem, że miało ono być w swej strukturze jednolite. Sam kodeks cywilny przewidywał dla tego typu stosunków szereg uregulowań odręb-

nych — uwzględniających zresztą nie tylko ich przynależność do sektora uspołecznionego, ale również profesjonalny charakter działalności na polu gospodarczym. Ta szczególna regulacja uwzględniała m.in. problematykę wpływu decyzji administracyjnych na kształt stosunków cywilnoprawnych między j.g.u. (art. 397–404 k.c.).

Poza tym kodeks cywilny ułatwił poszerzanie sfery wspomnianej regulacji drogą pozaustawową (uchwałami Rady Ministrów, por. art. 2 i 384 k.c.).

To elastyczne wyróżnienie stosunków cywilnoprawnych w relacjach między j.g.u. podatne było na zmiany modelu zarządzania gospodarką narodową. Najogólniej mówiąc, ewoluował on w PRL od modelu skrajnie scentralizowanego ku modelowi zdecentralizowanemu, w którym centralny planista w zasadzie nie nakazywał zawierania określonych umów przedsiębiorstwom państwowym, lecz jedynie pośrednio — za pomocą instrumentów ekonomicznych — wpływał na ich działalność gospodarczą. Koncepcja taka w szczególności znalazła wyraz w konstrukcji samorządnego przedsiębiorstwa państwowego przyjętej w ustawie o przedsiębiorstwach państwowych i ustawie o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego z 1981 r.

Koncepcje te jednak nadal respektowały dwie podstawowe zasady, na których opierała się swoista regulacja stosunków między j.g.u. w PRL, a mianowicie: jedności własności państwowej i centralizmu demokratycznego.

VII. Poza instytucjami proveniencji radzieckiej — swoistymi dla państw realnego socjalizmu — skodyfikowane prawo cywilne PRL w istocie stanowiło kontynuację rodzimego systemu prawa cywilnego ukształtowanego w okresie jego unifikacji.

Podział prawa cywilnego PRL nadal opierał się na klasycznej koncepcji pandektowej, przyjętej także w pierwszym projekcie z 1948 r. Wprawdzie kodeks cywilny zawiera tylko cztery księgi, ale funkcję piątej księgi w istocie pełni kodeks rodzinny i opiekuńczy stanowiący komplementarną do kodeksu cywilnego kodyfikację. Podkreślić należy, że wyróżnienie obrotu między jednostkami gospodarki uspołecznionej nie doprowadziło do zarzucenia podziału pandektowego.

Wzorem dla ks. I k.c. była ustawa z 1950 r. unifikująca przepisy ogólne prawa cywilnego odpowiednio rozbudowana.

Księga II k.c. przejęła z odpowiednimi oczywiście modyfikacjami podstawowe instytucje prawa rzeczowego z 1946 r. — poza własnością czasową, która zastąpiona została w 1961 r. użytkowaniem wieczystym. W k.c. pominięto wprawdzie hipoteki, ale w nieco uproszczonej postaci znalazły się one w ustawie odrębnej.

Przedmiotem III ks. k.c. w głównej mierze stały się instytucje uregulowane w Kodeksie zobowiązań z 1933 r., który uchylono wraz z wejściem w życie k.c. Ponadto księga ta wzbogacona została wieloma instytucjami przejętymi — z pewnymi modyfikacjami — z k.h. z r. 1934.

Z kolei wzorem dla uregulowania prawa spadkowego w ks. IV k.c. pozostało prawo spadkowe z 1946 r.

Także kodeks rodzinny i opiekuńczy nie odbiegał od założeń kodeksu rodzinnego z 1950 r., aczkolwiek w istotnej mierze je rozwijał. Zasadnie bowiem mówiono, że kodeks rodzinny z 1950 r. miał więcej luk niż przepisów.

Przepisy wprowadzające k.c. (art. VI) uchyliły w zasadzie k.h. z 1934 r. Od 1 I 1965 r. przestała więc obowiązywać odrębna kodyfikacja regulująca „stosunki handlowe” (art. 1 k.h.). Jednakże nadal utrzymano w mocy przepisy k.h. dotyczące spółek jawnych, spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i spółek akcyjnych wraz z przepisami o firmie, prokurze i rejestrze handlowym — co stanowiło około 2/3 całości przepisów tego kodeksu; należało je odtąd traktować jako szczególne przepisy prawa cywilnego. Biorąc ponadto pod uwagę, że z ks. II dotyczącej czynności handlowej (art. 498–695) niemal wszystkie instytucje, z odpowiednimi modyfikacjami, znalazły się w k.c., należy dojść do wniosku, że i ten dorobek zunifikowanego polskiego prawa prywatnego w istotnej mierze wszedł w skład prawa cywilnego PRL.

Dzięki temu dziedzictwu prawa zunifikowanego system prawa cywilnego PRL był — w porównaniu z innymi państwami realnego socjalizmu — bardzo bogaty w instytucje typowe dla państwa o ustroju kapitalistycznym. W znacznym stopniu można to objaśnić tym, że w Polsce mimo wszelkich akt nacjonalizacyjnych i nielegalnie przeprowadzonego wywłaszczenia utrzymał się pewien zakres „inicjatywy prywatnej”, a przede wszystkim nie powiodła się kolektywizacja własności ziemi, na skutek czego chłopci pozostali prywatnymi właścicielami około 2/3 obszarów rolnych. Ponadto przyjęta przez kodyfikatorów polskich koncepcja jedności prawa cywilnego sprzyjała zachowaniu wypróbowanych w profesjonalnym obrocie handlowym instytucji — przydatnych w pewnej mierze także jednostkom gospodarki uspołecznionej. Powinno się również zwrócić uwagę na element czysto subiektywny sprzyjający takiemu ukształtowaniu się ówczesnego prawa cywilnego. Chodzi tu o stanowisko cywilistów polskich. Ich najwybitniejsi reprezentanci konsekwentnie i we wszelkich okolicznościach — zwłaszcza w toku prac kodyfikacyjnych — reprezentowali dążenie do maksymalnego uwzględnienia postulatów gospodarki rynkowej, z którą immanentnie wiąże się użyteczność rozwiniętego prawa cywilnego.

Dążenia te osiągnęły w PRL tylko skromne rezultaty. Z tego względu można mówić o pewnej nadmiernej — w odniesieniu do potrzeb gospodarczych — rozbudowie majątkowego prawa cywilnego. Objawiało się to w nie stosowaniu niektórych obowiązujących instytucji cywilnoprawnych. Np. pochodząca z 1926 r. ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji nigdy nie została uchylona, lecz w PRL nie była stosowana, ponieważ w socjalistycznej gospodarce planowej konkurencja między uspołecznionymi przedsiębiorstwami na rynku wewnętrznym zanikła. Podobnie rzecz się miała z przepisami o spółkach handlowych, które przez długie dziesiątki lat nie były wykorzystywane dla przedsiębiorstw działających na rynku wewnętrznym. Niektóre in-

stytucje działały jedynie w ograniczonej mierze i to realizując w zasadzie nie najważniejsze dla nich funkcje (por. np. wykorzystywanie weksli jedynie dla zabezpieczenia wierzytelności).

Wiele instytucji cywilnoprawnych funkcjonowało także w zdeformowanej postaci poprzez administracyjno-finansową ingerencję państwa. Klasycznym tego przykładem może być instytucja publicznej gospodarki mieszkaniowej z jednej strony pozbawiającej najważniejszych uprawnień prywatnych właścicieli domów (nieruchomości) czynszowych, a z drugiej strony istotnie przekształcającej instytucję najmu.

Jednakże klasyczne instytucje prawa cywilnego nadal obowiązywały i mogły zostać natychmiast wykorzystywane — w miarę dokonujących się przekształceń ustrojowych.

Poza tym znaczna część odziedziczonych po prawie zunifikowanym instytucji prawa cywilnego funkcjonowała i rozwijała się w wyniku bogatego dorobku naukowego i judykatury sądowej (np. problematyka deliktów). Dobrą ku temu podstawę stanowił kodeks cywilny, którego zalety techniczno-prawne są niewątpliwe. Z całą pewnością kodyfikację tę uznać należy za doniosły krok w rozwoju polskiej kultury prawnej.

Kilka uwag wymaga jeszcze swoista problematyka prawa rodzinnego — pojętego jednak jako składnik prawa cywilnego. Osobowe stosunki między małżonkami oraz rodzicami i dziećmi uzyskały pożądany poziom ochrony rodziny zdeterminowany naczelną wartością „dobra dziecka”. Pod tym względem k.r.o. stał się chlubnym kontynuatorem postępowych myśli pierwszych kodyfikatorów polskich, wyprzedzając wolniej z początku postępującą ewolucję praw rodzinnych państw zachodnioeuropejskich. Polska kodyfikacja nie przejęła przy tym wzorca komunistycznej ideologii rodziny, któremu na ogół ulegały kodyfikacje innych państw realnego socjalizmu.

Natomiast zastosowanie powszechnego w państwach realnego socjalizmu modelu stosunków majątkowo-mażeńskich znajdowało racjonalne uzasadnienie w ówczesnej strukturze polskiego społeczeństwa. System wspólności dorobku najsilniej bowiem chronił interesy żony (pośrednio i dziecka), a jego ujemne cechy nie odgrywały tak dużej roli w państwie, którego obywatele występowali w roli konsumentów, a nie podmiotów gospodarczych.

DROIT CIVIL EN REPUBLIQUE POPULAIRE DE POLOGNE

Résumé

Après avoir récupéré en 1918 son indépendance nationale, la Pologne héritait — des états participants au partage — trois systèmes différents de droit civil, dits systèmes territoriaux. L'oeuvre de créer un système unifié et indigène de droit privé a été commencée déjà en 1919 par la Commission de Codification, qui a adopté un programme d'une unification progressive. Pendant

la période d'entre-deux-guerres on a achevé l'unification du droit des obligations et du droit commercial. Cependant l'unification du droit de la famille, droit des biens et des successions a été réalisée par toute une série de décrets datant de 1945 et 1946. Cela se passait déjà sous le régime nouveau, mais reposait encore sur les principes acceptés par les démocraties occidentales.

Ensuite, le processus de communisation successive du régime de la Pologne Populaire a empêché l'introduction d'un code civil qui reposent sur le droit civil unifié.

C'est seulement en 1964 qu'on a adopté un code civil, qui introduisait d'ailleurs des nouvelles institutions juridiques, spécifiques et caractéristiques du „socialisme réel” (entre autres — les types différents de propriété avec une position privilégiée de propriété unie d'Etat et l'influence des décisions d'un planiste central sur les relations entre les sujets des obligations). Mais — sauf ces institutions d'origine soviétique — ce droit civil codifié était essentiellement une continuation du système original polonais de droit civil, formé finalement dans la période de son unification.

Grâce à tout cela on a pu relativement vite et facilement adapter le droit civil polonais aux exigences de l'état démocratique, qui s'appuie sur le principe de protection de la propriété privée et sur celui de liberté contrattuale — n'ayant point besoin de déroger tout le code civil de 1964.

